

ПЕДАГОГИКА ИЛИМДЕРИ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ
PEDAGOGICAL SCIENCE

Жороева М.К., Маданбекова Ж.А.

**КЕСИПТИК ОРТО ОКУУ ЖАЙЛАРДА ЛЕКЦИЯЛЫК САБАКТАРГА
 ДАЯРДАНУУГА ЖАНА ОКУТУУГА БЕРИЛҮҮЧҮ УСУЛДУК СУНУШТАР**

Жороева М.К., Маданбекова Ж.А.

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПОДГОТОВКЕ И ПРОВЕДЕНИЮ
 ЛЕКЦИОННЫХ ЗАНЯТИЙ В СРЕДНИХ СПЕЦИАЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ
 ЗАВЕДЕНИЯХ**

М.К. Zhoroeva, Zh.A. Madanbekova

**METHODICAL RECOMMENDATIONS OF THE PREPARATION AND CONDUCT OF
 LECTURE CLASSES IN SECONDARY SPECIALIZED EDUCATIONAL
 INSTITUTIONS**

УДК: 378.14:53

Макалада кесиптик орто окуу жайларда лекциялык сабактарга даярданууга жана окутууга берилүүчү усулдук сунуштар, окутуунун негизги дидактикалык максаттары, талаптары, лекциянын негизги мазмунун толук ачып берүүнүн деңгээлдери, лекциянын логика-педагогикалык тузулушу жана типтерге бөлүнүшү, окутуунун усулдарына жараша өтүлүүчү лекциялардын түрлөрү каралган.

Лекция – окуучулардын кесиптик ишмердүүлүгүнүн мүнөзүнө жараша ылайыкталган, угуучуларга маалымат жеткирүүнүн кеңири таралган формасы.

Заманбап лекциялык сабактарды окутуу мугалимдерден жогорку деңгээлдеги даярдыкты жана чыгармачылыкты талап кылат.

Негизги сөздөр: физика, лекциялык сабактар, усулдук сунуштар, дидактика, деңгээлдер, типтер, талаптар, окутуунун формасы.

В статье рассмотрены методические рекомендации используемые при подготовке и проведении лекционных занятий, основные дидактические цели и требования обучения, уровни полного раскрытия основного содержания лекции, логико-педагогическая структура и её деление по типам лекции, виды лекционных занятий в зависимости от методов обучения в средних специальных учебных заведениях.

Лекция-это одна из широкораспространенных форм для предоставления информации соответствующая профессиональной деятельности учащихся.

Проведение современных лекционных занятий требует от преподавателя высокий уровень подготовки и творчества.

Ключевые слова: физика, лекционные занятия, методические рекомендации, дидактика, уровни, типы, требования, форма обучения.

The article deals with the methodical recommendations used in the preparation and conduct of lecture classes, basic didactic goals and training requirements, levels of full disclosure of the main content of the lecture, logical pedagogical structure and its division according to the lecture tutorials, types of lecture classes depending on the

methods of teaching in secondary specialized educational institutions.

Lecture is one of the widely disseminated forms for presenting information relevant to the professional activities of students.

Conducting modern lecture classes requires from the teacher a high level of preparation and creativity.

Key words: physics, lecture classes, methodical recommendations, didactics, levels, types, requirements, form of training.

Дүйнөнү таанып-билүү процесси адамдардын ортосундагы тынымсыз маалымат алмашууну талап кылат.

Лекция – окуучулардын кесиптик ишмердүүлүгүнүн мүнөзүнө жараша ылайыкталган, угуучуларга маалымат жеткирүүнүн кеңири таралган формасы.

Лекция окутуунун усулу катары орто кылымдарда пайда болгон. Ошол мезгилде кино, телевидение, интернет, китептер жокко эсе болгондуктан, лекция билим алуунун жалгыз ыкмасы болгон.

Лекция латын тилинен (lectio-окуу) которгондо окуу дегенди түшүндүрөт. Лекцияда материалдын толук мазмуну логикалык маанисин жоготпой, маалыматтар экономдуу ыкмада берилип, өзүнө төмөндөгүдөй негизги дидактикалык максаттарды камтыйт:

1. Билим берүүчүлүк (жаңы билимдерди берүү)
 2. Өнүктүрүүчүлүк (алынган билимдерди системалаштыруу жана жалпылоо)
 3. Тарбия берүүчүлүк (дүйнөгө болгон көз карашын калыптандыруу)
 4. Стимулдаштыруучу (кесипке болгон кызыкчылыгын жана таанып-билүү ишмердүүлүгүн өнүктүрүү)
 5. Предметтик байланышты ишке ашыруу [2].
- Сабактын максатын туура тандоо жаңы материалды жогорку чыгармачылык деңгээлде өздөштүрүүгө шарт түзөт.*

Сабактын максаты:

1. Берилген профилдеги адистиктин талаптарына шайкеш келүүсү;

2. Окуучунун билим алуудагы таанып-билүү ишмердүүлүгүнүн жыйынтыгын чыгаруу;

3. Максималдуу түрдө конкреттүү, так, окуучуларга түшүнүктүү болуусу;

4. Мамлекеттик стандарттын талаптарын аткарууда окуу ишмердүүлүгүнүн формаларын уюштуруу, сабактын тибин, билимдин көлөмүн жана студенттердин жөндөмдүүлүгүн, тайпалардын өзгөчөлүктөрүн эске алуу;

Сабактын максатын аныктоо – бул негизги аспектидин бири. Ал төмөнкү талаптардын аткарылышын өзүнө камтыйт:

1. Студенттерди өз алдынча изденип окууга үйрөтүү;

2. Илимге умтулуунун негизги: терең, системалуу, бекем, толук, оперативдүү билим алуунун талаптарын аткарууну ишке ашыруу;

3. Окуучулардын ык-машыгууларын жана жөндөмүн калыптандыруу;

Сабактын дидактикалык максаттарынын айрым бир мисалдарын карайлы:

-Студенттердин физикалык закондорду, түшүнүктөрдү өздөштүрүүсүн камсыздоо;

-Тема боюнча маалыматтарды берүү;

-Студенттерге физикалык түшүнүктөр, түшүнүктөрдүн ортосундагы байланыштарды табууну калыптандыруу;

-Темада коюлган проблемалардын, суроолордун негизиндеги билимдерди жалпылоо жана системалаштыруу;

-Тыянактарды чыгаруу;

-Студенттердин суроолорду өздөштүрүүсүнө жетишүү;

-Темадагы суроолор, проблемалар боюнча билимдерди тереңдетүү, бышыктоо;

Студенттердин материалдарды өздөштүрүү деңгээлдерине жараша окутуунун максаттарын конкреттештирүү зарыл.

Өнүктүрүүчү аспект.

Ал төмөнкүдөй бир нече блокторду камтыйт:

1) речти өнүктүрүү

2) ой жүгүртүүнү өнүктүрүү

Аны конкреттүү түрдө пландоо зарыл.

- анализдөөнү жана негизгисин бөлүп алууну үйрөтүү

- салыштырууну жана аналогия түзүүгө үйрөтүү

- жалпылоо жана системалаштырууга үйрөтүү

- далилдөөгө жана тастыктоого үйрөтүү

- түшүнүктөрдү аныктоону жана түшүндүрүүнү үйрөтүү

Өнүктүрүүчүлүк максаты:

-Студенттердин таанып-билүү активдүүлүгүн өнүктүрүүнүн жолдорун табуу;

-Алынган билимдерди ар кандай кырдаалдарда колдоно билүү

-Студенттердин байкай билүүсүн жана логикалык ой жүгүртө билүүсүн калыптандыруу

-Сүйлөө речин өнүктүрүү;

Тарбия берүүчү аспект. Сабак окуучунун көптөгөн жеке сапаттарын калыптандыруу мүмкүнчүлүктөрүнө ээ. Тарбиялоо аспектинин максаты: окуучулардын патриоттуулук, эмгекти сүйүүчүлүк, нравалык сапаттарынын калыптандыруу.

Мисалы: Тандалган адистикти сүйүүгө жана сыйлоого ;

-Сылыктыкка, эмоционалдуу туруктуулукка, чыдамкайлыкка, тырышчаактыкка

-Ишке чын дилден жоопкерчиликтүү мамиле жасоого

-Адамдарды сыйлоого, жакшы мамиледе болууга тарбиялоо;

Заманбап лекция төмөндөгүдөй бир нече талаптарга жооп берүүсү зарыл.

Лекциянын: - актуалдуу (б.а. коюлган тема окуу программасынын жана окутуунун максаттарынын талаптарына шайкеш келүүсү);

- социалдык-экономикалык жана адистик багытта болуусу;

- конструктивдүү (б.а.каралып жаткан тема боюнча жаңы маалыматтын камтылуусу, регламенттеги маалыматтарга ылайык келүүсү, чет элдик жана ата-мекендик тажрыйбалардын эске алынышы);

- тигил же бул илимий фактыларды, усулдарды сын көз менен кароого, анализдөөгө жана түрдүү кырдаалдарда аларды баалоого үйрөнүүнү өнүктүрүү;

- чыгармачылык жөндөмүн өнүктүрүүнү стимулдаштыруу жана мамлекеттик стандарттын талаптарына жооп берүүсү зарыл;

Мындан сырткары, лекция төмөндөгүдөй педагогикалык талаптарга жооп берүүсү керек: түшүндүрүүдө лекцияны баяндоо принциби жөнөкөйдөн татаалга, белгилүүдөн белгисизге карай удаалаштыкта болуусу;

- окуу материалы логикалык ойлоону өнүктүрүүгө ылайык түзүлүүсү;

- баяндоонун так жана ачык жүргүзүлүүсү;

- көрсөтмө куралдарды, окуучулардын ишмердүүлүгүн активдештирүүнүн заманбап методдорун (диалог, дискуссия, проблемалык окутуу) колдонуу;

Эффективдүү лекция кеңири мазмунда гана болбостон, материалды берүүдө оптималдуу усулдарга жана дидактикалык системаларга ээ болуусу зарыл.

Окутуучу лекциянын негизги жактарын так ачып берүүгө милдеттүү.

1-деңгээл – уюштуруу. Мында семинардык-практикалык жана лекциялык сабактардын байланышы жөнүндө суроолор чечилет.

2-деңгээл – дидактикалык. Мында студенттердин даярдык деңгээли эске алынып, техникалык каражаттар, лекциянын тиби тандалып, лекциянын планы иштелип чыгат.

3-деңгээл – усулдук. Мында атайын лекциялар жазылып, окутууда жана тарбиялоодо конкреттүү материалдар тандалып алынып, тиешелүү техникалык каражаттар жана көрсөтмө куралдар колдонулуп, семинардык-практикалык сабактарда лекциялык материалдар пайдаланылат[1].

Лекциянын логика-педагогикалык түзүлүшү.

Лекция негизинен үч бөлүктөн турат:

1-бөлүк - киришүү бөлүгү. Мында теманын аты аталып, максаты жана маселеси, проблеманын кыскача мүнөздөмөсү, адабияттар, предметтик байланышы, лекциянын планы көрсөтүлөт.

2-бөлүк - лекциянын мазмунун баяндоо. Логикалык жактан фактылар белгилүү удаалаштыкта талданып, керектүү маалыматтар берилет. Жүргүзүлүүчү тажрыйбалар анализденип, тарыхый фактылар, маалыматтар камтылат, илимий жана практикалык изилдөөлөргө баа берилип, өнүгүүнүн перспективалары ачылат.

Лекцияны баяндоо удаалаштыгы негизинен эки жактуу болот.

Индуктивдүү усулду колдонууда (жекеден жалпыга) мугалим лекцияны ангемелешүүдөн баштайт, байкоо жүргүзүлүп, кубулуштун себептери ачылып, окуучуларды туура тыянак чыгарууга алып келет.

Дедуктивдүү усулду колдонууда (жалпыдан жекеге) маалымат жалпы берилип, андан кийин ар тараптуу изилденет.

3-бөлүк-корутунду. Мында негизги тыянактар чыгарылып, теориялык билимдерди практикада колдонуу боюнча окуучулардын андан ары иштөөсүнө көрсөтмөлөр берилип, алардын суроолоруна жооптор берилет.

Лекциянын эффективдүүлүгүн жогорулатууда анын типтерин, негизги структураларын, даярдануунун этаптарын ачып көрсөтүүгө болот.

Лекциянын типтерге бөлүнүшү: - жалпы максаттар боюнча: үгүттөөчүлүк, жайылтуучулук, тарбия берүүчүлүк, өнүктүрүүчүлүк;

- мазмуну боюнча: академиялык жана популярдуу;

- таасири боюнча: эмоциялык, түшүнүү жана өзүнө ишенүүчүлүк деңгээли;

- өз ара байланышы боюнча: бир багыттуу жана тескери байланыш;

- окутуунун методикасы боюнча: монолог жана диалог;

- дидактикалык маселелер жана окутуу процессинин орду боюнча: киришүү, негизги бөлүк, жыйынтыктоочу-жалпылоочу бөлүк, талкуу.

Киришүү лекциясы. Бул лекцияда предметтин теоретикалык жана прикладдык мааниси, анын башка предметтер менен байланышы, адистерди даярдоодогу жана дүйнөнү таануудагы ролу жөнүндөгү маалыматтар берилет. Мындай лекция студенттердин берилген предметке болгон кызыгуусун жана өз алдынча иштөөсүнө шарт түзөт.

Багыт берүүчү лекция. Лекциянын бул түрү кечки жана сырттан окуган студенттер үчүн окуу программасынын структурасы жана өз алдынча окууга берилүүчү негизги жана татаал материалдардын мазмунун окуп үйрөнүүгө негизделген.

Тематикалык лекция. Мындай лекцияларда окуу материалы системалуу, пландуу, конкреттүү темага карата баяндалып, тыянак чыгарылып, өтүлгөн материал менен жаңы материалдын ортосунда логикалык байланыш түзүлөт.

Жыйынтыктоочу лекция. Предметти окутууда окуу материалдарын жыйынтыктоо максатында берилет. Мында окуу материалдарын системалаштырып, жалпылоо жүргүзүлүп, өнүгүүнүн перспективалары каралат. Мындан тышкары өз алдынча иштерди аткарууга, экзамендерге даярданууга көрсөтмө берилет.

Обзордук лекция. Бул окутуунун аяктоочу этабы(экзамен алдында) же сырттан жана кечки окутуу системасында сунушталат. Анда белгилүү бир суроолордун үстүндө жалпыланган, кыскача маалыматтар берилет.

Окутуунун усулдарына жараша өтүлүүчү лекциялардын түрлөрү:

Маалымат берүүчү. Мында мугалим окуу материалынын негизги бөлүгүн керектүү көрсөтмө куралдарды пайдаланып баяндоо менен тыянак чыгарат жана жалпылайт.

Лекция–ангеме. Лекциянын бул түрүндө мугалим окуу материалына тиешелүү суроолорду окуучуларга берүү менен алардын жоопторун угат. Суроолор текшерүү максатында эмес окуу материалын түшүнүүгө даярдык катары берилет. Бул метод окуучулардын активдүүлүгүн күчөтүп, аудитория менен байланышууга шарт түзөт.

Лекция-дискуссия. Мындай лекциянын өзгөчөлүгү лекцияда мугалим окуучулардын алдына суроолорду коюп, аны талкуулоо үчүн 10-12-мин убакыт берет. Окуучулар суроонун үстүндө даярданышып, андан кийин жооп бергенге мүмкүнчүлүк алышат. Коюлган проблемалуу суроолор дискуссия жаратып, окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүгүн активдештирет.

Кинолекция. Окутуу процессинде теманы баяндоодо кинофрагменттер, кинофильмдер колдонулат. Кинофильмдердин мазмунунда комментарийлер, түшүндүрмөлөр, суроолор, жооптор, талкуулар камтылат. Алардын негизинде мугалим жыйынтыкт чыгарат.

Проблемалуу лекция. Бул мугалим үчүн бир кыйла татаал, активдүү окутуунун методу. Проблемалуу лекцияда эреже катары даяр, илимий жана практикалык тыянактар, окуу материалын монологдуу баяндоо болбойт. Мындай лекциянын өзгөчөлүгү сабакта проблема коюлуп, материалды баяндоонун жүрүшүндө мугалим улам проблеманын чечимин ачып берет.

Проблеманын мүнөзү окуу материалынын конкреттүү мазмунун аныктайт.

Предметтер аралык лекция. Мындай лекцияда окуу материалдары предметтердин ортосундагы байланышты түзүп, өтүлүүчү материал бир нече предметтердин лекторлорунун иш алып баруусу аркылуу жүргүзүлөт.

Изилдөө жүргүзүүчү лекция. Лекциянын жүрүшүндө студенттер мугалим менен биргеликте окуу материалдары боюнча изилдөөлөрдү жүргүзүшүп, анализдешет жана коюлган проблеманы этап боюнча чечишет.

«Каталардын негизинде жүргүзүлүүчү лекция». Мындай лекцияда мугалим окуучуларга каталардын үстүндө иштөө үчүн баракчаларды берет. Баракчаларда мугалим окуу материалына окуучулардын логикалык ойлоосун активдештирүүчү «каталарды» киргизип, аларга 15-20 минут берет. Окуучулар каталардын үстүндө иштешип, жоопторун табышат [3].

Лекцияларды классификациялоо-лекциянын окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун динамикалык ийкемдүү формасы. Заманбап лекцияда окутуунун бир нече методдорунун айкалышы камтылат.

Кесиптик орто окуу жайларында лекциялык сабактарды окутууга берилген усулдук сунуштардын негизинде предметтик сабактарды окутуу мугалимдерден жогорку деңгээлдеги даярдыкты жана жоопкерчиликти талап кылып, сабактын эффективдүүлүгүн жогорулатат.

Адабияттар:

1. Эвенчик Э.Е., Шамаш С.Я. Орто мектепте физиканы окутуунун методикасы – Фрунзе.: - Мектеп. 1990.
2. Разумовский В.Г. Развитие творческих способностей учащихся в процессе обучения физике - М: Просвещение, 1975.
3. Повх И.В., Бобина О.С. Методические рекомендации по подготовке и проведению лекционных занятий.

Рецензент: д.пед.н., профессор Бабаев Д.Б.